

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění

Teologické nauky

**Historie varhan v katolických kostelích ve farnosti Zábřeh
a historie děkanského kostela sv. Bartoloměje v Zábřeze**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Miloslav Pojsl

Olomouc 2014

Pavla Tillová

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně a použila jsem výhradně zdroje uvedené v seznamu.

Obsah

ÚVOD	4
1 POČÁTEK MĚSTA ZÁBŘEHA.....	5
1.1 NEJSTARŠÍ OBDOBÍ MĚSTA	5
1.2 PÁNI Z CHOLINY A ŠTERNBERKOVÉ.....	7
1.3 ZÁBŘEH POD RODEM PÁNŮ Z KRAVAŘ.....	7
1.4 ZÁBŘEH POD RODEM TUNKLŮ.....	8
1.5 ZÁBŘEH POD PÁNY Z BOSKOVIC.....	10
2 HISTORIE DĚKANSKÉHO KOSTELA SV. BARTOLOMĚJE.....	14
3 HISTORIE VARHAN DĚKANSKÉHO KOSTELA SV. BARTOLOMĚJE.....	20
3.1 POČÁTEK	21
3.2 NOVÝ STROJ.....	22
3.3 GENERÁLNÍ OPRAVA	25
4 HISTORIE FILIÁLNÍHO KOSTELA SV. BARBORY	27
5 HISTORIE VARHAN FILIÁLNÍHO KOSTELA SV. BARBORY.....	29
6 VARHANY V KAPLÍCH ZÁBŘEŽSKÉ FARNOSTI.....	31
KAPLE PANNY MARIE V ROVENSKU.....	32
KOSOV	32
HNĚVKOV	32
PIVONÍN.....	32
POSTŘELMŮVEK	32
RÁJEČEK.....	33
ZÁVĚR.....	34
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	35
PRAMENY	35
MONOGRAFIE	35
INTERNETOVÉ ZDROJE	36

Úvod

K tématu této kvalifikační práce mě dovedla zcela přirozeně moje víra a prostředí, v němž jsem vyrostla. Kostely a chrámovou hudbu vnímám již od dětství jako spojené nádoby a neodmyslitelné atributy každodenní i sváteční křesťanské praxe.

Exkurz do historie kostelů v mém rodném městě Zábřeze jsem uskutečnila ve snaze přiblížit alespoň v krátkosti katolické sakrální stavby, ovšem s důrazem na dominantu zábřežské farnosti, kterou kostel sv. Bartoloměje nepochybně je. Druhým ústředním motivem mého pojednání je technický a umělecký skvost této barokní stavby - třimanuálový, plně pneumatický varhanní stroj konstruovaný speciálně k produkci romantických kompozic.

Při zpracování vybrané látky používám téměř výhradně popisné metody. Historiografická fakta, která se v mé práci objevují, pocházejí z veřejných archivů, vydatným pramenem se ukázaly být rovněž farní kroniky a bezprostřední nebo tradované memoáry pamětníků. Z uvedených zdrojů pochází i přiložený obrazový materiál, který dokumentuje a ilustruje popisovaná fakta. Jejich množství a rozmanitost mě přesvědčily o tom, že poutavá historie zdaleka není výsadou tradičních civilizačních center, že při „hledání ztraceného času“ je naopak prospěšnější začít nejlépe před vlastními humny.

I to je jedna ze zkušeností, které jsem během práce získala díky citlivému vedení pana prof. PhDr. Miloslava Pojsla, který mi byl zároveň i odborným rádcem a konzultantem.

Vděčná jsem panu Mgr. Františku Eliášovi, zábřežskému děkanovi, že mi umožnil čerpat bez omezení z farního archivu, a panu RNDr. Mgr. Františku Johnovi, Ph.D., starostovi města Zábřeha, za důvěru, kterou mi projevil zapůjčením historicky cenných letopisů. Děkuji paní PhDr. Haně Jarmarové, ředitelce Státního okresního archivu v Šumperku, za její praktické rady, panu Petrovi Strakošovi za sdílení jeho technických podkladů k varhanám a paní Haně Lexmanové za poskytnutí fotografií z farního archivu.

Bez podpory a pomoci svých nejbližších, zejména svého manžela, bych studium na CMTF jen stěží dokončila. Díky.

1 Počátek města Zábřeha

1.1 Nejstarší období města

Pojednání o zábřežském kostele nemůže být kompletní, aniž nebudou zmíněny počátky města samotného. Jeho minulost je zahalena takřka do tmy, neboť o severním cípu Moravy se dochovalo velmi málo zpráv. Historické dokumenty o správě panství byly převezeny z archívu ve Vídni do Bučovic a tam také měly být, podle správy panství, všechny zničeny.¹

Území bylo osídlováno Slovy již od 9. století. Zatímco strategických poloh v horských oblastech nebo v obtížně přístupných místech na formujících se zemských hranicích využívala k obraně ovládaného teritoria a ochraně svého majetku mocenská špička tehdejší společnosti, ovládaná a vlastnický závislá vrstva obyvatel se soustřeďovala ve venkovských sídlištích zpravidla zakládaných podél vodních toků v nižší nadmořské výšce, ideálně v blízkosti komunikačních uzlů.²

Pravděpodobně takto začal i příběh moravského Zábřeha - název napovídá, že původní osada se nacházela na břehu řeky, konkrétně to byl levý břeh řeky Sázavy; ta koncem 13. století představovala hranici mezi zeměpanskými majetky a majetky olomouckého biskupství.³ Předpokládá se, že osídlování postupovalo z jihu podél řeky Moravy směrem na Kladsko,⁴ rovněž o datu vzniku města a jeho zakladateli lze pouze spekulovat, neboť chybí písemné prameny. Absence písemných zdrojů z 12. století v našich zemích znemožňuje, na rozdíl např. od Francie, nahlédnout do života země a do vnitřního života klášterů.⁵ Ozřejmit vznik města na historických faktech možné není, lze se však oprávněně domnívat, že vznikalo v době, kdy olomouckým biskupem byl Robert, převor cisterciáckého kláštera v Nepomuku

---

¹ FALZ, Leopold. *Dějiny města Zábřeha*. Praha: Votobia, 2003, s. 9.

² Tamtéž, s. 12.

³ PAPAJÍK, David. *Vznik a vývoj města Zábřeha a zábřežského panství do roku 1589*. In: *Město Zábřeh v roce 2004 (vyd.)*. Zábřeh – 750 let. Pardubice: Východočeská tiskárna, 2004, s. 6.

⁴ Tamtéž.

⁵ POJSL, Miloslav. *Příchod cisterciáků na Moravu a počátek velehradského kláštera*. In: *Pojsl, Miloslav. Cisterciáci na Moravě. Sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, s. 41.

a díky jeho známosti s králem Přemyslem Otakarem I., se mu podařilo iniciovat založení prvního cisterciáckého kláštera ve své diecézi; byl jím Velehrad, kde byl po své smrti roku 1240 pohřben.⁶ Patrně se již nepodaří zjistit, kdy město Zábřeh vešlo do historie geograficky, avšak zcela evidentními jsou okolnosti, za kterých se do dějin jmenovitě zapsalo: brněnského sněmu, který se konal v roce 1254 (někdy se uvádí rok 1255), se měl zúčastnit jistý „Sulislav de Zabrzyech“.⁷ Záznam účasti Sulislava na sněmu se nachází v listině, již vydal král Přemysl Otakar II. a která se vztahuje k roku 1254⁸, podle některých historiků k roku 1255 - panovník totiž pobýval v Brně jak v květnu roku 1254, tak i v roce 1255.⁹ Informace obsažená v této listině je pro město zásadní, neboť se od ní odvíjí historický počátek města Zábřeha: atribut Sulislavova jména odkazuje na slovanskou osadu, z níž pocházel a jež byla situována za břehem významné hraniční řeky Sázavy.¹⁰

Dalším důležitým datem je pro město rok 1275, kdy je zmiňován „*Protiwen de Zaberz*“.¹¹ Z listin vyplývá, že ani Sulislav ani Protiva nebyli vlastníky města, ale pouze zeměpanskými služebníky. Zábřeh patrně patřil panovníkovi, který byl také iniciátorem zdejšího osídlení.

Ve 13. století přicházeli do zdejšího koutu země německy mluvící obyvatelé z přelidněného Saska a sousedního Slezska. Ve střední Evropě byla kulturní i ekonomická situace odlišná od západní Evropy, zejména od Francie, historicky velmi podrobně zmapované. Malý počet obyvatel a zaostalost, jak v kulturní, tak v ekonomické oblasti, neumožňovaly zvládnout vnitřní, natož pohraniční kolonizaci. Proto musel král Přemysl zvát do země obyvatelstvo ze západních zemí, zejména Němce, aby se urychlil hospodářský vývoj země. Rok 1289 je pro město významný, z tohoto roku je první doložená zmínka o městě „Hoenstat“, což je německé označení pro město ležící vysoko.¹² Ve stejném roce je poprvé zmiňován také zábřežský hrad a je

---

⁶ Pojsl, 2006, s. 29.

⁷ Papajík, 2004, s. 6.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž.

¹² Falz, 2003, s. 15.

doloženo, že městem disponoval král Václav II. Zábřeh bylo město zemského knížete s hradem s německým jménem, takže není pochyb, že město je německého původu.¹³

1.2 Páni z Choliny a Šternberkové

Od roku 1289 už je možné se o Zábřehu dovědět více. V té době město stále ještě patřilo králi Václavovi II., ale po roce 1231 ho vlastnil šlechtic Adam z Choliny,¹⁴ který ho před rokem 1305 směnil s panovníkem za Konici a Bílovice na Prostějovsku; tuto transakci potvrdil roku 1316 Jan Lucemburský.¹⁵ Z téhož roku pochází zmínka o farním kostele a o hrazeném městě, původně asi jen palisádami.¹⁶

Před rokem 1347 přešlo zábřežské zeměpanské léno na Jaroslava ze Šternberka. V letech 1360 až 1372 drželi město společně Jaroslavovi synové Zdeněk a Smil ze Šternberka. Oba žili na zábřežském hradě a před rokem 1373 se majetkově oddělili: Zdeněk si ponechal Zábřeh s vesnicí Rudou, Smilzískal Hoštejn se Šilperkem (Štítý).¹⁷ Po Zdeňkově smrti v roce 1378 dostal zábřežské panství jeho jediný syn Štěpán, ten byl však prohlášen v roce 1392 za mrtvého, když se nevrátil z tažení do Uher. Smrtí Smila ze Šternberka vymřel rod po meči. Kateřina, vdova po Zdenkovi ze Šternberka, se vdala za Petra z Kravař a tímto sňatkem připadlo zábřežské panství významnému šlechtici Petru I. z Kravař.¹⁸

1.3 Zábřeh pod rodem pánů z Kravař

Příslušník význačného moravského šlechtického rodu Petr I. z Kravař panoval v Zábřehu až do své smrti v roce 1411, kdy Zábřeh přešel na jeho syny Jindřicha a Beneše. Za pánů z Kravař vznikla nejstarší městská listina - stalo se tak na svátek Obrácení sv. Pavla 27. ledna roku 1411 na hradě Šternberku, kde ji sepsali Jindřich a Beneš, synové Kateřiny ze Šternberka a Petra z Kravař. Originál pergamenu

---

¹³ Falz, 2003, s. 15.

¹⁴ Papajík, 2004, s. 6.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Farní kronika, 1899.

¹⁷ Papajík, 2004, s. 7.

¹⁸ Tamtéž.

se dochoval až do dnešních dnů¹⁹ a je to jediný a nejstarší originál té doby, který se vztahuje k městu; nese stopy dvou pečetí. Z historického hlediska je listina velice ceněna, neboť přináší množství význačných dobových informací: že měšťanům v Zábřehu náleží veškerá měšťanská práva, která požívají měšťané Olomouce jakožto hlavního zemského města; že majitelé předměstí mají stejná práva jako měšťané, což bylo v té době naprosto neobvyklé; že se ve městě nacházely sklady železné rudy, což ukazuje na velký význam města; v listině je zmiňován městský fojt Hanuš, jediná známá stavovská osoba města.²⁰

V držení pánů z Kravař zábřežské panství nezůstalo dlouho, 1. listopadu 1420 padl Jindřich z Kravař na Vyšehradě v boji proti husitům, když pomáhal králi Zikmundovi. Jeho bratr Beneš v té době už nežil a dědicem se stal Petr z Kravař a na Plumlově z druhé linie rodu, jehož syn roku 1447 prodal panství Zábřeh Janu Tunklovi z Brníčka.²¹

1.4 Zábřeh pod rodem Tunklů

Tunklové pocházeli ze Slezska a do roku 1477 o nich nebyla v zábřežských memoárech žádná zmínka. Pro město je důležitý Jan Tunkl z Drahanovic, který vlastnil v letech 1419 až 1436 ves Drahanovice, v roce 1436 získal výhodným sňatkem panství Brníčko (když mu připadlo panství Zábřeh, psal se Jan starší Tunkl z Brníčka a Zábřeha).²² Pro městské dějiny má význam listina z roku 1455²³ vztahující se k prodeji dvora Šadov městu a Krumpachu; dvůr Šadov byl zřejmě městské fojtství, nacházel se na městské půdě, v místě dnešní radnice, a proto byl vyjmut z roboty, stejně vesnice Krumpach.²⁴ Prameny uvádějí, že Tunklové si počínali při získávání sousedních majetků bezohledně a kořistnický, zejména po husitských válkách, a čelili tak neustálým žalobám. Jako většina majetkových povýšenců postrádali Tunklové urozený původ, patřili k nižší šlechtě. Jan starší, který získal svůj nesmírný majetek legálně

---

¹⁹ Papajík, 2004, s. 7.

²⁰ Falz, 2003, s. 17–20.

²¹ Papajík, 2004, s. 8.

²² Tamtéž.

²³ Falz, 2003, s. 22.

²⁴ Falz, 2003, s. 21.

i nelegálně, brzy se stal nejmocnějším šlechticem na severní Moravě. Po jeho smrti v roce 1464 přešel majetek na syny Jana a Jiřího, ti si majetek rozdělili a Zábřeh dostal Jiří, po smrti bratra mu připadlo Brníčko. Jiří Tunkl se stává významnou osobností své doby a vydává se cestou svého otce: zisky nabyté ne vždy v souladu s právem, strategicky zajišťuje poskytováním pomoci panovníkovi – toho času Jiřímu z Poděbrad - podmíněně vynuceným příslibem reciprocity.

Historie popisuje nepřátelství mezi Tunkly a rytíři ze Zvole, kteří stáli na straně krále Matyáše. V roce 1464 podal rytíř Znat z Zvole žalobu na Jiřího staršího Tunkla z Brníčka za to, že Jiří starší Tunkl vyvedl koryto řeky Moravské Sázavy z jejího starodávného toku a způsobil tím Znatovi ze Zvole nesmírnou škodu. Neochota Tunkla přiznat vinu spustila lavinu obvinění z důvodu regulace vodních toků a zakládání rybníků. Znatova žaloba je pro tunklovské podnikání na severní Moravě typická. Neustálé pŕtky mezi Tunkly a rytíři ze Zvole vyústily roku 1468 v bitvu známou jako bitva u Zvole.²⁵

Jiří starší Tunkl z Brníčka vybudoval před rokem 1478 v Zábřeze hrad v pozdně gotickém stylu, na místě původního hradu, který vznikl ve 13. století; z historického hlediska je to málo známá památka. Dějepisná zpráva, ve které je hrad zmiňován, je již výše jmenovaná listina z roku 1254. Hrad stojí na ostrohu nad řekou Moravskou Sázavou a tvoří jihozápadní okraj středověkého města. Pŕdorysně je vytýčen původní hradbou, nejstarší dochovanou částí hradu.²⁶ Ze strany západní a jižní byl hrad v minulosti chráněn vysokým ostrohem, od severu a východu šíjovým hradním příkopem. Na významu nabyl za panování Tunklů ve 30. letech 15. století, v té době také doznal podstatných změn, velkou přestavbu uskutečnil Jiří Tunkl. Vedla ho nejen touha po reprezentativním sídle, ale především nutnost, protože po bitvě s králem Matyášem Korvínem v roce 1471, který město vyplnil, byl hrad poškozen při jeho dobývání. Přestavbu hradu dokládá erbovní deska s letopočtem 1478 umístěná v průjezdu dnešního zámku.²⁷ Hned vedle ní je druhá kamenná deska, ta nese erb pánů

---

²⁵ Papajík, 2004, s. 9.

²⁶ VÍTEK, Tomáš. *Městský hrad v Zábřeze*. In: *Severní Morava*. Vlastivědný sborník. Svazek 84. 2002, s. 3-8.

²⁷ JOHN, František. *Hrad a zámek Zábřeh*. In: Farní muzeum Zábřeh. *Památky mikroregionu Zábřežsko ve dnech evropského dědictví*. Zábřeh: Farní muzeum Zábřeh, 2012, s. 10-11.

Tunklů. Poslední přestavbu hradu provedl Jan z Boskovic. V roce 1479 byl Jiří starší Tunkl přijat do šlechtického stavu. Za dobu svého panování vytvořil majetkový komplex, který se rozprostíral od hranic Čech až k hranicím Slezska. Po jeho smrti v roce 1493 dostal zábřežské panství jeho syn Jindřich, nemovitosti však byly v souvislosti s realizací rybníkářských projektů zatíženy dluhem, a Jindřich tak byl nucen panství prodat. Novým majitelem panství se roku 1510 stal Mikuláš Trčka z Lípy a Lichtenburku.²⁸

1.5 Zábřeh pod pány z Boskovic

Rozlohou lze velikost středověkého města srovnat se současným Masarykovým náměstím. Východní části už tehdy dominoval kostel, západní stranu města uzavíral gotický hrad. Po pravé straně stály významné měšťanské domy, nejhonosnější z nich Dům Pod Podloubím, který je zároveň jedním z nejcennějších; stojí uprostřed řady měšťanských domů, kterým vévodí. Na budově zanechaly stopy všechny významné stavební epochy. Gotické sklepy, renesanční věž s loubím a barokní stropy v prvním poschodí. Spolu s dalšími sedmačtyřiceti měšťanskými domy patřil mezi nejvýznamnější budovy ve městě.²⁹ Majitelé domu vždy patřili k významným měšťanům. Erb umístěný nad západním obloukem loubí domu připomíná dobu, kdy bylo město v držení pánů z Boskovic.³⁰ V době panování Žerotínů vlastnil vzácný dům přední měšťan Burian Vizovský, jehož dcera Magdalena se roku 1618 provdala za Jana Amose Komenského.³¹

O panování rodu Trčků nad panstvím v Zábřeze se nenašly žádné historické dokumenty, pouze ve farní kronice je zaznamenáno, že nezasahovali do vývoje města.³² Podle archívů Trčkové vládli v Zábřeze tři roky a následně panství prodali pánům z Boskovic.³³ Pod nimi město prosperovalo, první majitel tohoto rodu, Ladislav, ženatý s Kunhutou z Kravař, byl nejvýznamnějším a nejzámožnějším mužem Moravy. Jeho

---

²⁸ Farní kronika Zábřeh, s. 56.

²⁹ John, 2012, s. 18.

³⁰ Tamtéž, s. 18.

³¹ Tamtéž, s. 18.

³² Farní kronika Zábřeh, s. 56.

³³ Tamtéž.

strýc, olomoucký biskup Tasse z Boskovic,³⁴ dohlížel na jeho výchovu a vzdělání. Od roku 1596 zastával funkci vrchního zemského komořího u olomouckého Zemského práva. Těšil se přízně krále Vladislava II. a byl jeho důvěrníkem.³⁵ Svoje hlavní sídlo měl v Moravské Třebové. Vyznáním byl katolík, ale k ostatním náboženstvím byl velmi snášenlivý.³⁶ Z historie města je o něm známo jen to, že tkalcovskému cechu potvrdil cechovní stanovy.³⁷ Zemřel roku 1520 na zámku v Letovicích, majetek města pak přešel na jeho mladšího syna Kryštofa z Boskovic. Kryštof se, na rozdíl od svého otce, stal horlivým luteránem.³⁸ Založil dvě nadace, na chudé a na nemocnici. V nadační listině je možné dočíst se o velkém požáru, který za jeho panování město zničil.³⁹

Městské obyvatelstvo v té době tvořili především řemeslníci, kterým se ve městě stále víc dařilo, takže začaly vznikat nové cechy. Dělo se tak podle stanov, soupisů mravů a zvyklostí v řemesle stvrzovaných vrchností, které bylo nutno dodržovat. Roku 1546 potvrdil Kryštof z Boskovic stanovy cechu pekařskému a později cechu tkalcovskému, ve městě byl také významný cech obuvnický a kovářský.⁴⁰ Osmého dubna roku 1546 sepsal Kryštof listinu, ve které „*povoluje ve městě trh na maso a rozličný dobytek, jakož i prodej rezného chleba a bílé mouky*“.⁴¹ Za Kryštofa z Boskovic město zaznamenalo velký rozmach; v roce 1546 vzniklo nové předměstí, které neslo název Nové Sady.⁴²

Od roku 1569 se stává majitelem panství další panovník z rodu Boskoviců s rodovým jménem Jan, vyznáním protestant, který se zapsal do historie města jako dobrodinec. Pod jeho vládou město dál prosperuje, staví se nové měšťanské domy; Zábřeh má tři předměstí a celkem 186 budov. „*Uvnitř městských zdí bylo město rozděleno tak jako dnes, jen s tím rozdílem, že nynější malý park byl tehdy ještě obestaven domy, zatímco budovy od fary k zámku v oné době neexistovaly.*“⁴³

---

³⁴ Farní kronika Zábřeh, s. 56.

³⁵ Tamtéž, s. 57.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Falz, 2003, s. 33.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Farní kronika Zábřeh, s. 58.

⁴² Falz, 2003, s. 57.

⁴³ Tamtéž.

Jan se svou manželkou často pobýval na zábřežském hradě. Za jeho vlády prošel také hrad poslední velkou přestavbou v renesančním slohu. V roce 1567 nechal pro svoji manželku založit na straně k náměstí novou zámeckou zahradu.⁴⁴

Jedinou památkou na panování Boskoviců v Zábřeze je šlechtický znak rodu Boskoviců, sedmizubý hřeben, umístěný na Domě Pod Podloubím.⁴⁵ Jan z Boskovic zemřel v roce 1589 jako bezdětný. Zadlužené zábřežské panství odkázal svému synovi Ladislavu Velenovi ze Žerotína, synovi své sestry Kunhuty, která byla provdána za Žerotína.

Vladislav Velen byl v čase smrti svého strýce teprve desetiletý. O majetek nezletilého dědice se starali jeho poručníci Jindřich ze Žerotína a Bernard Drnovský z Drnovic. Ti se snažili zvýšit příjmy panství, aby vyrovnali dluhy, které na panství vázly: v roce 1596 např. odprodali Janu staršímu ze Žerotína na Losinách mnoho vesnic patřících zábřežskému panství, celý dluh tím ale nepokryli. Jako hlavní zdroj příjmů zřídili panský pivovar a stálou daň z vodovodu, který vedl až do hradu.

Podle historických pramenů se poručníkům nakonec podařilo dluhy z velké části uhradit. Vladislav Velen, jemuž skončilo v jeho dvaceti letech poručnictví, se o návratu ze zahraničních studií ujímá vlády nad panstvím. Svoje hlavní sídlo má v České Třebové, do Zábřehu dojíždí. Zakládá nové řemeslnické stavy a obnovuje staré, město pod jeho vedením prosperuje.

Stejně, jako jeho strýc, je také Ladislav Velen příznivcem bratrské jednoty a zábřežskému sboru poskytoval finanční výhody.⁴⁶ Roku 1614 dal zhotovit dva nové zvony pro horní kostel, který v té době patřil Jednotě českobratrské, ale na zvonu, který se dochoval do dnešních dnů, je napsáno, že zvony byly přelity ze starých, zřejmě poškozených katolických zvonů.⁴⁷ Po bitvě na Bílé hoře odjíždí Vladislav Velen

---

⁴⁴ VÍTEK, Tomáš. *Městský hrad v Zábřeze*. In: *Severní Morava*. Vlastivědný sborník. Svazek 84. 2002, s. 3-8.

⁴⁵ Tamtéž, s. 61.

⁴⁶ Tamtéž, s. 84.

⁴⁷ Tamtéž, s. 85.

do Moravské Třebové, později opouští Čechy. O okolnostech jeho skonu historické prameny nehovoří.

Císař Ferdinand II. předal zábřežské panství a také Moravskou Třebovou na základě darovacích dopisů z 15. ledna 1622 v léno knížeti Karlu Liechtensteinovi. V majetku tohoto rodu zůstal Zábřeh až do zrušení panství. Kníže provedl protireformaci a do města přivedl německou vrchnost.

2 Historie děkanského kostela sv. Bartoloměje

„Tento kostel byl postaven věřícími za velkých obětí a stojí s pomocí Boží do dnešních dnů a dominuje městu.“⁴⁸

Dějiny křesťanství stejně jako dějiny města jsou zahaleny v mlze. Proces kolonizace, který na severní Moravě v 11. až 12. století proběhl, je spojený s šířením křesťanství v těchto krajích. Některými svědky té doby jsou malé cyrilometodějské kříže z pískovce.⁴⁹ První historicky doložená zpráva o náboženských poměrech na severní Moravě pochází z roku 1344. Dne 30. dubna toho roku zřídil papež Kliment VI. na žádost císaře Karla IV. nové biskupství v Litomyšli a biskupství pražské povýšil na arcibiskupství. Prvním arcibiskupem pražským byl Arnošt z Pardubic a prvním biskupem v Litomyšli byl opat z Louky u Znojma, Jan.⁵⁰

Původní kostel, který předcházel kostelu stávajícímu, je zmiňován v roce 1350.⁵¹ Byl vždy zasvěcen sv. Bartolomějovi, stejně jako město Zábřeh. Díky historickým zprávám, které se zachovaly, je jisté, že kostel sloužil jako farní. Nejstarší vyobrazení se dochovalo na původní vedutě z roku 1623.

V roce 1351 se o Zábřehu píše v souvislosti s biskupstvím v Litomyšli: olomoucký biskup Jan Očko z Vlašimi postupuje město Zábřeh, benediktinský klášter v Klášterci a ještě další města na severu Moravy nově založenému biskupství v Litomyšli. Ze stejného roku pochází první zmínka o zábřežské faře, která se váže k zakládací listině nového biskupství v Litomyšli z 12. dubna 1351.⁵² Uvádí se v ní, že 30 far z biskupství olomouckého je postoupeno biskupství litomyšlskému, mezi nimi rovněž Zábřeh pod latinským názvem „Civitas alta“, Vysoké Město, nepochybně odvozeným z německého „Hohenstadt“ (viz též Hoenstat z roku 1289). O faře samotné je další zmínka až v roce 1407, kdy benediktinský řádový kněz Jakub⁵³ obdržel českou nadaci

---

⁴⁸ Pamětní kniha.

⁴⁹ Farní kronika Zábřeh, s. 78.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Pamětní kniha.

⁵² Farní kronika Zábřeh, s. 78.

⁵³ Tamtéž, s. 79.

postelberského Jakuba, a ten byl nazýván farářem ze Zábřehu. Z téhož roku pochází údaj o farním kostele a o hrazeném městě, původně asi jen palisádami.⁵⁴

Vládcové města, zejména Tunklové, a později i Žerotínové, byli vyznáním ultrakvisté, na místě je tedy domněnka, že svoji víru rozšířili na celé panství, takže katolické vyznání bylo v Zábřehu v menšině, protože poddaní museli přijmout víru svých pánů. Kostel v tom čase užívali kališníci a katoličtí kněží neměli ve městě lehkou pozici. Především Tunklové jim odníмали pozemky a tím je nutili žít v chudobě.⁵⁵ Kryštof z Boskovic dokonce katolické kněze vyháněl z fary a ustanovoval tam luterské pastory.⁵⁶

Farní kostel patřil luteránům, katolické církvi byl vrácen až v roce 1620. „*Ale okolo roku 1670 tak sešlý byl,*“ píše se ve farní kronice, že byl stržen a ještě toho roku byl založen fond na stavbu kostela nového.⁵⁷ V 60. letech 17. století měl kostel 3 oltáře, 26 obrazů, 15 tapet a varhany. „*V roce 1672 k vybavení kostela patřilo 9 mešních rouch, 3 stříbrné a pozlacené kalichy, 1 ciborium, 4 zvony a rozličné hudební nástroje. Nejcennější památkou je monstrance z r. 1637, stříbrná, silně pozlacená.*“⁵⁸ V roce 1689 upozorňuje zábřežský farář Jan František Korner knížete Lichtensteina na špatný stav farního kostela, hlavně věže, varhan a hlavního oltáře,⁵⁹ už se však neví, jak tato stížnost dopadla.

Ve farní kronice se zmiňuje až rok 1740, kdy za faráře Josefa Maxmilian Langa bylo rozhodnuto o stavbě nového kostela.⁶⁰ Roku 1740 bylo vše připraveno ke stavbě nového kostela, vypukly však mocenské boje označované jako slezské války. Farní kronika zaznamenala, že dne 9. října ve dvě hodiny odpoledne přepadl město pruský major Hans Schütz s 270 husary a vyloupil zde mimo jiné kostel a poškodil jeho zařízení.⁶¹

---

⁵⁴ Farní kronika Zábřeh, s. 4.

⁵⁵ Tamtéž, s. 49.

⁵⁶ Tamtéž, s. 57.

⁵⁷ Pamětní kniha.

⁵⁸ Farní kronika, s. 106.

⁵⁹ Farní kronika Zábřeh, s. 108.

⁶⁰ Tamtéž, s. 117.

⁶¹ Tamtéž, s. 116.

Roku 1745 se farářem v Zábřeze stává Antonín Cyril Ambrož.⁶² Když na svůj post nastoupil, byl farní kostel tak chatrný, že byly obavy, aby se nezřítíl, poněvadž měl puklou klenbu a rozpraskané zdi. Ve velmi špatném stavu byla také fara. Ještě v roce 1771, kdy se v Zábřeze konala generální vizitace, se v protokolu píše: „*Jak již roku 1733 mohelnický děkan Jan Václav, baron z Freyenfeldu, při děkanské vizitaci tehdejší miserii popsal, jest dosud tak mizerná, ba mizernější.*“⁶³ Počátkem března 1750 byl kostel uzavřen a bohoslužby se sloužily v městské radnici. Na náměstí byla postavena dřevěná věž a na ni zavěšeny zvony. Provizorní situace trvala čtyři roky.⁶⁴

V červenci roku 1751 kníže Josef Václav Liechtenstein, patron kostela, povolil stavbu, která se započala bouráním starého kostela. Všechno šlo velmi rychle a nový kostel byl postaven v barokním slohu na stejném místě jako původní;⁶⁵ plán kostela vypracoval knížecí architekt Martinelli. A 10. listopadu 1754 byla poprvé slavena slavnostní bohoslužba.⁶⁶

Kostel byl vystaven za tři roky, ale ještě hodně roků trvalo, než bylo dokončeno vnitřní vybavení kostela, neboť chyběly peníze a bylo málo dobrodinců. Kníže Liechtenstein daroval na pořízení hlavního oltáře 250 zlatých a na dva boční oltáře 132 zlatých.⁶⁷ V roce 1764 byla v kostele položena dlažba.⁶⁸ Vnitřní zařízení kostela bylo dokončeno v roce 1771. Dva obrazy na hlavním oltáři pocházejí z dílny významného umělce Tadeáše Suppera.⁶⁹ Ze starého kostela se dochoval velmi cenný obraz neznámého autora Poslední večeře umístěný nad bočními vchodovými dveřmi směrem k faře.⁷⁰

Antonín Cyril Ambrož působil v Zábřeze třicet let a vykonal pro farnost velké dílo. Zemřel 16. ledna 1775 a je pohřben v kostelní kryptě pod zákristií.⁷¹

---

⁶² Farní kronika Zábřeh, s. 116.

⁶³ Tamtéž, s. 117.

⁶⁴ Tamtéž, s. 118.

⁶⁵ Tamtéž, s. 119.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž, s. 118.

⁶⁹ Tamtéž, s. 119.

⁷⁰ Tamtéž, s. 120.

⁷¹ Tamtéž, s. 125.

V roce 1903 byl kostel nově vymalován⁷² a roku 1905 se součástí kostelního inventáře stala nově pořízená soška pražského Jezulátka, která byla umístěna na bočním oltáři.

Jubilejní rok 1954 přinesl velké opravy kostela, které začaly přestavbou kůru. V neděli 13. července bylo z kazatelny přečteno a následně vyvěšeno na kostelní vývěsce Prohlášení věřícím farnosti Zábřeh,⁷³ v němž farář Sedlák slavnostně oznamuje věřícím, že farnost v tomto roce oslavuje dvousetleté jubileum dostavení farního kostela, které chce oslavit nutnými opravami kostela a postavením nových varhan: *„Při stavbě tohoto kostela před 200 lety věnovali farníci denně zdarma dvacet pracovních sil a povozy. Jsem přesvědčen, že dnešní farníci se nedají zahanbit a každý dle svých sil přispěje ku pomoci... Proto obracím se na vás, drazí farníci, abyste pomohli dobudovat započaté dílo, a tak důstojně oslavit naše jubileum.“*⁷⁴

Bezprostředně potom dalo zapsat 16 brigádníků na různé práce a další se přihlásili, že pomohou dle svých možností. Nato byl kostel uzavřen a bohoslužby se konaly v horním kostele sv. Barbory.

Po ukončení hlavních prací v kostele, které se podařilo zvládnout do patrocina, bylo na hody 29. srpna důstojně oslaveno dvousetleté jubileum dostavení farního kostela. Kázání si P. Sedlák připravil z farní kroniky P. Jana Maloty o dějinách farnosti Zábřeh. V Pamětní knize je uchován zápis o tom, že při jubilejních bohoslužbách se vybralo na opravu kostela 3.364 Kčs.

Po kázání se věřící pomodlili následující jubilejní modlitbu:

„Velký a nejvyšší spravedlivý, věčný a trojjediný Bože, je náš! Před dvěma stoletími zvolil sis tento chrám za svůj stánek mezi lidmi. Po 200 let je ti zde přinášena nekrvavá nejsvětější oběť mše sv. Po 200 let přichází sem tvůj zábřežský věřící lid, v dobách míru i válek, aby si vyprosil tvé pomoci a ochrany, aby ti vzdal chválu a dík za přijatá dobrodiní. Zde u křtitelnice posvěcoval jsi své věřící a přijímal je za své děti. U zpovědnice vracel jsi ztracenou milost marnotratným synům a dcerám, ze svatostánku

---

⁷² Farní kronika, 1899, s. 137.

⁷³ Pamětní kniha.

⁷⁴ Tamtéž.

sytil jsi svůj lid nejsvětějším tělem pod svátostnou způsobou. Zde před svatostánkem žehnal jsi na cestu životem novomanželům, z tohoto chrámu odnesena těla zesnulých farníků k věčnému odpočínutí. Po 200 let zněl tento chrám zpěvem i modlitbou tvého lidu, oko tvé obráceno a sluch tvůj nakloněn i k tichým jeho modlitbám. Z kazatelny hlásáno slovo pravdy věčné, aby neochabla víra tvého lidu. V dnešní jubilejní den vděčným »Bože, chválíme tebe« vzdáváme ti díky za všechny milosti v tomto farním chrámu Páně, za 200 let zábřežskému lidu udělené. Pro budoucnost Velký Bože náš, slibujeme ti věrnost! Nikdy nezradíme své víry a nebudeme se lekati ani obětí pro svou víru! Do tvých rukou odevzdáváme svou budoucnost i budoucí pokolení. I v budoucnu buď na tomto místě nakloněn našim modlitbám a vyslyš nás! A ty naše nebeská Máti Maria Panno přechistá, sv. Bartoloměji, patrono naší farnosti orodujte za nás, abychom hodni byli zaslíbení Kristových.«⁷⁵

V roce 1969 se ve zdech kostela objevily trhliny a bylo nutné provést injektaž destruovaných částí. Byla ustanovena stavební rada v čele s koordinátorem veškerých oprav - tehdejší kaplanem Jaroslavem Pilíkem. V následujícím roce se opravovala střecha kostela, práce prováděl Stavební podnik.

Dochovaly se záznamy o spontánní účasti farníků při opravách. Je to svědectví o vztahu tehdejší generace ke své farnosti, o těch, kteří nosili své vkladní knížky a značné obnosy v hotovosti, ale např. také o ženách, které nejen umývaly lavice od cementu, byly dny, kdy jich až třicet oklepávalo starou omítku.⁷⁶

Roku 1971 začaly přípravy na generální opravu fasády a okapů. Po skončení venkovních oprav se ještě musel dokončit vstup do kostela. Jezuitský řád, jehož byl P. Pilík členem, daroval farnosti kvalitní barvy z Rakouska na nátěr kostela. Když opravy skončily, nechali věřící zhotovit pod chórovým oknem neokázalý štukový reliéf jako projev vděčnosti P. Pilíkovi: iniciály JP a tři lipové listy.⁷⁷

---

⁷⁵ Pamětní kniha.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž.

V roce 1976 se za účasti Památkového ústavu přistoupilo k malbě interiéru kostela a ve stejném roce začalo vznikat ve věži a v půdních prostorech kostela farní muzeum.⁷⁸

Roku 1992 je v Zábřeze na místo faráře a děkana jmenován P. František Eliáš. Za jeho působení prošel kostel velkými opravami, zvláště jeho interiér. Přestaven byl presbytář, zvýšená část jeho podlahy byla obložena mramorem. Částečné zvýšení presbytáře vedlo k propojení hlavního oltáře a nového obětního stolu. Celou obnovu liturgického prostoru navrhla Ing. arch. Šárka Zdislava Brantalová. Pokoncilní dřevěný oltář byl nahrazen mramorovým obětním stolem z dílny akademického sochaře Petra Váni. Na čelní stranu obětního stolu byla instalována dřevěná plastika symbolizující kůži umučeného těla patrona kostela sv. Bartoloměje; vytvořil ji Vítězslav Novotný. Restaurován byl hlavní barokní oltář a svatostánek - odstranění nánosů barvy dalo vyniknout původní imitaci mramoru, sochy světců a andělů na oltáři úpravami nabyly svoji původní podobu; ukázalo se, že křídla andělů byla zlacená.

Obnova presbytáře osvědčila vysokou kvalitu uměleckého cítění 18. století a zachovala původní záměr knížecího architekta Martinelliho: hlavice korintských sloupů byly pozlaceny, restaurovány byly hlavní oltářní obrazy od Tadeáše Suppera. Postupně se renovovaly oba boční oltáře a barokní kazatelna s křtitelnicí. Odborné práce prováděli památkáři a restaurátoři pod vedením akademického malíře a restaurátora Jiřího Látala z Litomyšle.⁷⁹ Propojení původních restaurovaných celků s novým architektonickým pojetím liturgického prostoru interiéru rozhodně prospělo, přidalo mu na výrazu.

V Zábřeze se o pořízení nových zvonů uvažovalo celé desetiletí a právě přelom tisíciletí se zdál být pro takový počín více než příhodný. V roce 1999 schválila farní rada pořízení nejmenšího z navrhovaných zvonů a jeho výrobu zadala zvonařské dílně Marie Tomáškové–Dytrychové v Brodce u Přerova.

---

⁷⁸ Pamětní kniha.

⁷⁹ Tamtéž.

3 Historie varhan děkanského kostela sv. Bartoloměje

Varhany instalované v kostele sv. Bartoloměje jsou grandiózním dílem firmy Rieger&Kloss (opusové číslo 3180) a unikátním hudebním nástrojem, co do zvuku i vzhledu. Jejich jasný a mohutný zvuk se skvěle nese akusticky dokonalým a jedinečným prostorem kostela a nesdělitelným způsobem umocňuje prožitek z bohoslužby. Jejich technické možnosti a bohatá škála zvukových barev je právem řadí k nejlepším v republice. Přesvědčit se o tom může každý, kdo do kostela sv. Bartoloměje zavítá, lhostejno, zda na liturgii či na koncert.

Postament varhanní skříně je vystavěn přes celou šíři kůru, nad ním, po jeho bocích, stojí dvě věžovité skříně s barokním prospektem, bohatě zdobené řezbami. Prostor mezi skříněmi vyplňují snížené píšťaly tak, aby vyniklo velké vitrážové okno s vyobrazeným motivem sv. Cecílie u varhan. V úrovni podlahy kůru je ve spodní části nástroje vzduchové hospodářství, pedálový stroj je ve středu skříně. Pozitiv varhan, kterému dodávají lehkost řezby a zlacení, je vestavěn v zábradlí kůru.⁸⁰ Hrací stůl, umístěný vpravo, bokem před nástrojem, se čelně stáčí do volného prostoru kůru.⁸¹

Varhany mají tyto dispozice:

- tři manuály:
  - první: pozitiv,
  - druhý: hlavní stroj,
  - třetí: v mechanicky ovládaných žaluziích;
- pneumatická traktura,
- superspojky vybudované u všech rejstříků manuálů (61 kláves, 72 tónů),
- crescendový válec,
- pedál radiální konkávní (32 kláves),
- zvony chrámové ovládané z 2. manuálu,
- 5 150 píšťal.

---

⁸⁰ Strakoš, 2007, s. 4.

⁸¹ Tamtéž.

3.1 Počátek

První léta byl kostel bez varhan. Postupem času farníci našetřili peníze, za které se vybudovaly první velké varhany umístěné na kůru kostela. Dvoumanuálový nástroj o 24 rejstřících postavil roku 1777 Joseph Sebastian Staudinger (1729–1890), varhanář v Engelsberku, nynější Andělské Hoře ve Slezsku,⁸² zakladatel a současně nejvýznamnější představitel varhanářství té doby.⁸³ Po požáru v roce 1795 byly varhany opraveny Františkem Welzlem z Králíků, další opravu stroje provedl roku 1878 Jan Hauk z Uherského Hradiště.⁸⁴

Počátkem 20. století byly varhany ve velmi špatném stavu. Zábřežský farář Josef Fišara se rozhodl jednat a v květnu 1904 o žalostném stavu nástroje informoval knížete Liechtensteina, patrona kostela. Kníže reagoval promptně a již v lednu následujícího roku mohl varhanní správce Kajetán Czada oznámit faráři Fišarovi, že kníže na nové varhany daruje obnos 8.500 K.

Patronátní úřad zakázku zadal u varhanáře Viléma Braunera z Uničova. Už koncem měsíce listopadu 1905 varhanářský mistr oznámil, že nové varhany pro farní chrám Páně v Zábřeze v jeho dílně v Uničově vystaveny zůstanou ku prohlídnutí až do 20. listopadu, potom budou složeny do beden a dodány do kostela. Mistr Brauner nové varhany postavil spolu s jedním učněm a jedním tovaryšem za pouhé čtyři týdny. Stroj však vložil do původní barokové skříně z roku 1777, která - ač měla značnou historickou cenu - byla napadena červotočem, a to v budoucnu urychlilo jeho zkázu.

Podle knížecího správce Lichtensteinského pana Kajetána Czady stály tyto nové varhany 9.250 K, které patron kostela, kníže Jan II. z Liechtensteinů, skutečně zaplatil.⁸⁵ Kolaudaci provedl Josef Nešvera, ředitel kůru na dómě v Olomouci, 30. prosince 1904, na nové varhany se však hrálo již při tohoroční slavnostní jitřní mši svaté na Boží hod vánoční.

---

⁸² Strakoš, 2007, s. 6.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Farní kronika, 1899, s. 164.

⁸⁵ Tamtéž, s. 111.

Posvěceny byly při slavnostní mši svaté 6. ledna následujícího roku za účasti vysokých osobností města a církevních hodnostářů.⁸⁶

V následujícím roce také bylo do farské kroniky zapsáno: „*Dnes už máme i nové varhany postaveny a zajisté líbí se nám i krásný zvuk a hlas jejich a jsou také i krásnou ozdobou našeho chrámu Páně. [...] Za varhany zaplatil Jeho Jasnost kníže Pán Jan z Liechtensteinů obnos 9.250 K, a proto zajisté bylo záhodno, aby se i v kostele na památku tohoto knížecího daru pro budoucí léta a pro potomky naznačilo, kdo a kdy tyto varhany chrámu Páně v Zábřeze daroval. Nad varhanami v kostele vidíte štít bílý s okrasami pozlacenými a stojí tam psáno v řeči latinské: Tyto varhany byly darovány panujícím knížetem Janem II. z Liechtensteinů roku 1905 farnímu kostelu Zábřežskému.*“⁸⁷

Braunerův nástroj měl dva manuály a pedál, ale zachovaly se z něj pouze části. Bratři Braunerové byli erudovaní varhanáři, experimentovali však s technickou stránkou nástroje.⁸⁸

3.2 Nový stroj

Roku 1947 se uskutečnila oprava věže kostela, která trvala od června do listopadu. Bylo rozhodnuto, že současně proběhne také oprava varhan, které se ujme šumperský varhaník Egon Seidl. „*Varhany byly již tak rozeschlé a pískaly, že nebylo možno v nich hrát. Varhanáři vždy jen trochu se povrtali ve varhanách a odešli. Ing. Egon Seidl provedl opravu s pravým porozuměním. Hlavní dřevěný přívod vzduchu vyměněn a nahrazen plechovým. Další opravy se provedou postupně.*“⁸⁹

Dne 1.září 1947 nastoupil trvale na varhanické místo Antonín Pastrnek, absolvent pražské hudební konzervatoře. Předtím byl varhaníkem v Dobrovicích u Mladé Boleslavi. Narodil se 11.listopadu 1918 ve Všechovicích, okres Hranice.

---

⁸⁶ Farní kronika, 1899, s. 111.

⁸⁷ Tamtéž, s. 164.

⁸⁸ Strakoš, 2007, s. 6.

⁸⁹ Farní kronika, 1899.

Antonín Pastrnek byl žákem významného hudebního skladatele profesora Antonína Wiedermanna.⁹⁰ Stal se ředitelem kůru a v Zábřezě zůstal až do své smrti v roce 2005.⁹¹

Na podzim roku 1948 byl vypsán konkurz na přestavbu varhan, v roce 1954, ve výročí kostela, započala generální přestavba varhan. Generální rekonstrukce varhanního stroje, varhanní skříně a následně celého kůru byla propočítána na 220 tisíc Kčs. Stavbou nového nástroje byla pověřena krnovská firma Továrna na varhany Rieger&Kloss.⁹² V polovině března přijeli na farní úřad zástupci z továrny, aby stav starých varhan odborně posoudili a určili cenu celé rekonstrukce. Původní cena oprav byla revidována na 324.000 Kčs. Do této částky byla zahrnuta nová varhanní skříně a některé rejstříky. Farní úřad se zaručil za naplánovaných 220 tisíc Kčs, zbylou částku byla ochotna v případě potřeby uhradit společně arcibiskupská konzistoř a Krajský národní výbor.

Koncem března se započalo s pracemi na demontáži stroje, staré varhany pak byly odeslány do Krnova. Termín dodání nových varhan kolidoval s termínem hodů, příp. se svátkem sv. Václava.

Současně pokračovaly stavební práce na kůru; původní malý kůr byl přestavěn a prodloužen vně chrámové lodi. V Pamětní knize se píše: *„V neděli dne 30. 6. 1954 bylo přečteno z kazatelny a vyvěšeno na kostelní vývěsce následující prohlášení: Letošního roku oslavuje naše farnost 200leté jubileum dostavění kostela sv. Bartoloměje. Byl stavěn od roku 1750–54, toto významné jubileum chceme oslavit postavením nových varhan, které staví n. p. Továrny na varhany v Krnově. Dle sdělení továrny již se pilně pracuje na součástech nových varhan. Nové varhany budou mít 46 samostatných rejstříků, asi 5500 pišťal, váha jejich obnáší 9 tun. Rozpočet je 32.5000 Kčs. Hotové varhany mají být dodány ve IV. čtvrtletí t. r. Po odbourání starých varhan a odborné prohlídce kůru bylo zjištěno, že podlaha kůru, jež spočívá na velkých, avšak již 200 let starých trámech, které jsou zasaženy červotočem, by neudržela celou tíži varhan. Je tudíž bezprostředně nutno položit novou železobetonovou podlahu, aby bezpečnost byla zajištěna a při tom možno kůr o něco*

---

⁹⁰ Pamětní kniha.

⁹¹ Zemřel Antonín Pastrnek. Zábřežské noviny 21/2005.

⁹² Strakoš, 2007, s. 6.

*rozšířit, poněvadž nové varhany zaměstnají větší část nynějšího kůru. [...] Proto obracím se na vás, drazí farníci, abyste pomohli dobudovat započaté dílo, a tak důstojně oslavit naše jubileum. [...] Při stavbě tohoto kostela před 200 lety věnovali farníci denně zdarma dvacet pracovních sil a povozy. Jsem přesvědčen, že dnešní farníci se nedají zahanbit a každý dle svých sil přispěje ku pomoci.*⁹³

V kostele pokračuje přestavba kůru. Plány navrhnul stavitel Antonín Hroch ze Zábřeha, statické výpočty a úpravu plánů provedl Ing. Petřík ze Zvole.⁹⁴ Při rekonstrukci bylo nutno provést opravu elektrického vedení na kůru, které zřejmě nevyhovovalo novým technickým normám. V Pamětní knize je možné se dočíst, že 16. července bylo provedeno betonování kůru za účasti 150 brigádníků.

Do jubilejní bohoslužby 29. 8. na patrocinium sv. Bartoloměje stavba varhan bohužel nebyla dokončena, krnovská továrna nedodržela termín dodání, posunula ho až na I. čtvrtletí 1955 z důvodu nedokončení varhanní skříně a hracího stolu. Přestavba varhan byla zakončena závodní kolaudací v továrně v Krnově až 28. června 1954.

Oficiálně jsou varhany identifikovány značkou Rieger&Kloss jako opus č. 3180. Kolaudaci provedl z pověření farního úřadu prof. Riegler-Skalický z Vysoké školy varhanického umění v Bratislavě spolu se zábřežským děkanem Stanislavem Sedlákem a varhaníkem Antonínem Pastrnkem. Posudek vyzněl příznivě, protokol je uložen ve farním archívu.⁹⁵ V pondělí 4. července 1954 byly varhany převezeny z továrny do Zábřeha, kde již čekalo šedesát brigádníků, aby celý náklad dopravili do kostela a opatrně ho rozložili. Bohoslužby byly na 14 dní opět přeneseny do horního kostela, aby stavba mohla nerušeně pokračovat.⁹⁶

Následující den se začalo se stavbou varhan, která skončila v sobotu 30. července. Na varhany se kromě zkoušek nehrálo až do slavnostního svěcení, které se konalo ve výroční den kostela, na patrocinium, 28. srpna. Na slavnostní bohoslužbu přijel kapitulní vikář Josef Glogar. Kostel byl zaplněn do posledního místečka asi třemi tisíci věřících. Po slavnostním kázání Josef Glogar přestříhl stužku u varhanního pultu

---

⁹³ Pamětní kniha.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

a zahrál první akord. Vzápětí nato byla uvedena skladba Radostný den od hudebního skladatele Vojtěcha Říhovského v podání chrámového sboru pod vedením prof. Rudolfa Šťastného, zábřežského rodáka,⁹⁷ a s doprovodem varhan, které poprvé slavnostně rozezněl tehdejší ředitel kůru Antonín Pastrnek.

Slavnost zanechala v celé farnosti radostné nadšení z dokonaného díla. Ve sbírkách v den svěcení bylo vybráno celkem 7.910 Kčs.⁹⁸ Všechny doklady týkající se oprav varhan jsou uloženy ve farním archivu I/29, dokumentární snímky jsou ve farním památníkovém albu v archivu IX.⁹⁹

Varhany mají 36 rejstříků, 4650 píšťal, 3 manuály, hrací stůl, žaluzie, elektrický ventilátor s motorem a moderní aparaturou. Varhanní skříň byla rozšířena a vyzdobena sochami andělů, ostatní výzdoba je ze starých varhan. Řezby opravil zdarma akademický sochař Antonín Berka.

3.3 Generální oprava

Do roku 2007 varhany neprošly žádnou opravou ani rekonstrukcí. Pravidelně před vánočními svátky bývaly varhany laděny, to však s přibývajícímí léty nestačilo. Zábřežský děkan František Eliáš naznal, že je potřeba, aby byla na stroji provedena generální údržba. Byl osloven Petr Strakoš a bylo rozhodnuto. Velká oprava se uskutečnila v 1. polovině roku 2007 a provedl ji Petr Strakoš v rámci své maturitní práce na Střední umělecké škole varhanářské v Krnově.

V první řadě bylo potřeba celý stroj vyčistit. Nejdříve varhanář vyčistil od nánosů prachu, spadane omítky a mrtvého hmyzu píšťaly, které bylo třeba z nástroje nejdříve vyjmout. Pak přišel na řadu úklid varhanní skříně, měchů, traktury varhan, vzduchovodů a podlahy pod trakturou.¹⁰⁰ Opraveny byly rejstříky, které nezapínaly, a obnoveny tóny, které nehrály, komplexní opravou a před ní pochopitelně i demontáží prošel celý hrací stůl, varhanář opravil také druhý manuál s klávesami. Následovalo lepení děr v měchu a oprava regulační záklopky ve vzduchovém hospodářství včetně

---

⁹⁷ Pamětní kniha.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž.

nátěrů skříně. Na závěr Petr Strakoš doladil špatně hrající píšťaly a nástroj nově intonoval.¹⁰¹ Při té příležitosti bylo rovněž odstraněno značné zpoždění hry.

Varhanář rozvrhl opravu nástroje do šesti etap:

- oprava II. manuálu (hlavního stroje),
- oprava hracího stolu a vzduchového hospodářství,
- oprava pedálového stroje,
- oprava III. manuálu (žaluziového stroje),
- oprava I. manuálu (positivu),
- celkové závěrečné doladění celého nástroje.¹⁰²

Hlavní stroj (2. manuál) má 1760 píšťal¹⁰³, pedálový stroj 662 píšťal¹⁰⁴, žaluziový stroj (3. manuál) má 1645 píšťal a 15 rejstříků¹⁰⁵, pozitiv (1. manuál) má 1083 píšťal a 9 rejstříků¹⁰⁶.

Petr Strakoš se ve své práci zmiňuje o tom, že zábřežské varhany jsou nástrojem, na kterém každá doba zanechala svoji stopu.¹⁰⁷ Po generální opravě stroje ve své práci nadšeně píše: „*Královský nástroj tak získal svůj původní jasný a mohutný zvuk, který se krásně nese vznešeným a akustickým prostorem chrámu. Poměrně velké varhany lze po opravě využít jak v liturgii, tak i ke koncertním účelům s využitím všech zvukových barev i technických možností, plynoucích z dispozice nástroje bez omezení.*“¹⁰⁸

---

¹⁰¹ Strakoš, 2007, s. 7.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž, s. 8.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 12.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 14.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 16.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 6.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 21.

4 Historie filiálního kostela sv. Barbory

Krátký exkurz do historie této sakrální stavby začíná legendou o jejím vzniku, podle níž měli kostel stojící za hradbami města založit Templáři. Středověký původ kostela dokládá presbytář. Stavební průzkum, který se prováděl při poslední velké rekonstrukci v nedávné době, potvrdil existenci gotických oken. První historickou zprávu o kostele, který byl tehdy zasvěcen svatému Kříži, je zachycena v mešní nadaci Jana staršího Tunkla. Ten ji sepsal na svátek sv. Mikuláše roku 1506, učinil ji při kostele za horní branou a odkázal na ni požitky z Nemile a Zábřeha.¹⁰⁹ Uložil purkmistrovi a městské radě, aby ji spravovali „a o to pečovali, aby se tam služby Boží na věčné časy budoucí konaly“.¹¹⁰ Nadace však brzy upadla v zapomnění.¹¹¹

Za vlády Jana z Boskovic, který štědře podporoval Jednotu českobratrskou, připadl kostel sboru českých bratří. Boskovicové, zvláště Kryštof, který vyháněl katolické faráře a dosazoval faráře luteránské, vydal v roce 1550 rozkaz, že každý poddaný musí přistoupit k učení Luterovu, a kdo tak neučiní, musí se odstěhovat, ale svoje statky musí zanechat.¹¹²

Ladislav Velen ze Žerotína spolu se svou manželkou dal roku 1614 do kostela ulít dva pozdně renesanční zvony. Větší ze zvonů, sv. Barbora, visí ve věži chrámu dodnes a je jednou z nejvýznamnějších zvonařských památek na severní Moravě.

Roku 1620 byl kostel navrácen katolíkům a zasvěcen Navštívení Panny Marie. Chyběly však peníze na údržbu, nesloužily se v něm bohoslužby a kostel chátral, navíc ještě do něj roku 1719 uhořel blesk a značně poškodil střechu. Roku 1750 spadla klenba lodi a zachovaná zůstala pouze věž kostela se zvony přelití od Vladislava Velena ze Žerotína. Kostel ležel delší čas v sutinách, a proto měl být zbořen.¹¹³ V době, kdy se měl bourat farní kostel, bylo rozhodnuto, že horní kostel se také zboří a získaný materiál bude využit při stavbě farního kostela.

---

¹⁰⁹ Farní kronika Zábřeh, s. 55.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž, s. 88.

¹¹³ Tamtéž, s. 55.

Zábřežský farář Antonín Cyril Ambrož se rozhodl na naléhání farníků kostel zachránit.¹¹⁴ V roce 1752 žádá konzistoř v Olomouci o povolení k opravě horního kostela, ta žádosti vyhovuje.¹¹⁵ Do práce na kostele se zapojili měšťané i vesničané. Již 4. prosince 1772 byl mohelnickým děkanem baronem Sobkem kostel posvěcen jako hřbitovní ke cti sv. Barbory, panny a mučednice. V té době se rušil starý hřbitov kolem děkanského kostela a vznikala nový hřbitov za hradbami města u horního kostela.

Roku 1774 byly práce na kostele dokončeny. Dochovala se o tom zpráva vytesaná na zvonové stolici. S přestavbou kostela byl pořízen nový mobiliář - hlavní oltář byl opatřen obrazem světice, které je zasvěcen kostel; obraz namaloval vídeňský malíř Jan Kristian Sambach. Velmi vzácné jsou obrazy Křížové cesty, které jsou dílem pozdně barokního malíře Johanna Wenzela Bergla.

Další důkladné opravy probíhaly ve 20. století - v roce 1929 bylo provedeno odvodnění a izolace zdiva i nová omítka.

V letech 1949 až 1950 byl překryt presbytář, zbudováno nové bednění, opravena omítka, zdivo a okna.¹¹⁶

V roce 1976 byly ukončeny opravy farního kostela a materiál, který zbyl, byl použit na opravu kostela sv. Barbory. O vše, co s opravami souviselo, se staral kostelník Jindřich Majstršín.¹¹⁷

Aktuálně je kostel nově po rekonstrukci. Při slavnostní bohoslužbě konané 1. prosince 2012 ho světící biskup Josef Hrdlička znovu vysvětil.

---

¹¹⁴ Farní kronika Zábřeh, s. 124.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 125.

¹¹⁷ John, článek.

5 Historie varhan filiálního kostela sv. Barbory

Původní varhany vyšly z dílny Matěje Strmisky z Uherského Hradiště a na kůr kostela byly instalovány roku 1931. Původní barokní pozitiv z roku 1769, který byl velmi cenný, byl ve třicátých letech minulého století odstraněn a ponechána zůstala pouze varhanní skříň a prospekt jako dekorace.¹¹⁸

V roce 1947, když se opravovaly varhany ve farním kostele, byl k varhanám v horním kostele pořízen elektrický pohon; motor darovala firma SKRAT z Ráječka. V témže roce byla dodána do kostela nová zповědnice pořízená nákladem 20 tisíc Kč, nákras a umělecké práce navrhl a provedl mistr Antonín Berka, akademický sochař ze Zábřeha.¹¹⁹

Už v 90. letech minulého století byly snahy kostel opravit - kůr byl odřezán a měl být zazděn, varhany byly rozebrány a složeny v kostele pod věží na hromadách bez jakéhokoli zajištění. Demontáž však byla provedena neodborným až vandalským způsobem - co nešlo na šroubech povolit, to bylo vypáčeno nebo ulomeno, historicky cenné barokní cínové píšťaly beze stopy zmizely.¹²⁰

Přes veškeré předchozí snahy došlo k rekonstrukci kostela až v roce 2008. Byly přepracovány stavební plány a stejně tak plán renovace varhan a kůru. Dnes restaurovanou kruchtou podpírá ocelová konstrukce a obnovené varhany působivě evokují ráz stroje podle Matěje Strmisky.

Varhanář Petr Strakoš započal dne 26. 6. 2009 s restaurováním a opravou stroje, který byl převezen do varhanářské dílny v Hájově u Přerova.¹²¹ Všechny choulostivé součásti varhan byly ošetřeny proti hmyzu a houbám gama zářením a opakovaně natřeny sanačními prostředky.¹²² Následně byly čištěny a restaurovány, kovové píšťaly vymyty a vysušeny; zdeformované píšťaly vyrovnány. Pozitiv byl velmi poničen,

---

¹¹⁸ Strakoš, 2009, s. 3.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 1.

¹²⁰ Tamtéž, s. 17.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž.

podle dochované fotografie byly vytvořeny rozlámané a ztracené části a repliky píštal.¹²³

Dne 26. 10. 2009 byly součásti opraveného stroje převezeny z dílny do kostela a 28. 10. se započalo s jejich vyzdvižením na kůr, kde se realizovala vlastní stavba nástroje. V jejím průběhu byl na staveništi nalezen kbelík vrutů a šroubů, které pocházely z těchto varhan; po vyčištění byly opět použity. I v takových maličkostech je nástroj autentický.¹²⁴ Prostor kůru v kostele sv. Barbory limitovaný jeho stavební dispozicí si vyžádal dodatečné technické úpravy, varhany bylo potřeba vpassovat do otvoru ve štítové zdi.¹²⁵ Přesto bylo možné konstatovat, že „*nástroj byl restaurován v souladu s restaurátorskou etikou na odborné úrovni s využitím těch nejlepších soudobých materiálů a technologických postupů,*“¹²⁶ varhanář respektoval původní autorský záměr.

Kolaudace restaurovaných varhan byla provedena 10. 11. 2009 arcidiecézním organologem Janem Gottwaldem za přítomnosti děkana Františka Eliáše.¹²⁷ Historický nástroj je dnes plně funkční, doprovází liturgii a velmi hojně je využíván při hudebních produkcích, k nimž je komorní prostředí kostela sv. Barbory jako stvořené.

---

¹²³ Strakoš, 2009, s. 31.

¹²⁴ Tamtéž, s. 37.

¹²⁵ Tamtéž, s.27.

¹²⁶ Tamtéž, s. 41.

¹²⁷ Tamtéž, pouze příloha.

6 Varhany v kaplích zábřežské farnosti

Jak a proč vznikaly na vesnicích kaple, se dovídáme například z listiny, jejíž originál je uložen ve farním archivu¹²⁸ a kterou sepsali a obecní pečeti opatřili v Postřelmůvku dne 24. 2. 1834: Josef Růžička, přednosta vrchnostenského úřadu, a dva svědci; dále Jan Hroch, rychtář, Martin Pelz, purkmistr, Antonín Matějček, radní, a sousedé.

Kopie „reverzu“ je umístěna v zákristii kaple v Postřelmůvku: *„Jak známo, jsme přiřaženi do Zábřeha a od posledního stavení v obci je to vzdálenost 1–hod., pro kterou to vzdálenost není nám možno, zvláště za deště a nejistého počasí navštěvovati odpolední služby Boží ve farním kostele. Proto jsme se dosud, jak nám pravá křesťanská láska velí, scházeli ke cti a chvále Boží v neděli a zasvěcené svátky na stanoveném místě uprostřed obce pod širým nebem a tam přednášeli Bohu všemohoucímu své modlitby. Avšak dosti často se nám stávalo, že jsme byli vyrušováni špatným počasím. [...] Tato nejistota pobožnosti v přírodě vzbudila v nás přání a touhu míti vhodné místo. [...] Až dosud se odbývají v obecní místnosti, kde nemohou zapůsobit tak hlubokým dojmem, jak to důležitost svatého učení vyžaduje. [...] Tyto, vpravdě křesťanské důvody měli občané na mysli a vedly k jednomyslnému rozhodnutí vybudovat za tím účelem uprostřed obce vlastním nákladem kapli [...]“*

Dále se uvádí, že občané neznalí platných zemských předpisů se pustili do stavby, aniž by si vyžádali povolení; nyní jsou poučeni o přestupku, kterého litují a příkládají závazek: *„ [...] s ohledem na to, že jsme začali se stavbou kaple, dovolujeme si poprosit, aby naše záležitost byla příznivě projednána [...] K této příkládáme jednomyslný závazek všech občanů, že plánovaná kaple bude vybudována vlastním nákladem obce, tak i udržováním tohoto shromaždiště našich pobožností po všechny budoucí časy, bez nejmenších nároků na pomoc třetí nebo cizí osoby, bude naším nákladem stovebně udržováno v užitelném stavu“.*

---

¹²⁸ Farní archiv.

Kaple Panny Marie v Rovensku

Svojí velikostí připomíná spíše kostel. Byla postavena v roce 1858, varhany se stavěly v letech roku 1872–1873 Antonem Hermannem, varhanářem ze Svébohova, za 600 zlatých. Nástroj je jednoduše manuálový, pozitivového typu. Varhanář Petr Strakoš se ujal generální opravy varhan v roce 2008, kolaudaci provedl 18. března 2009 arcidiecézní organolog Jan Gottwald.¹²⁹

Kosov

Kaple sv. Jana Nepomuckého v Kosově se začala stavět roku 1869 a byla dostavěna v roce 1871. Byla postavena za 2200 zlatých. Je vybavena pouze harmoniem.

Hněvkov

Kaple sv. Andělů strážných byla vystavěna roku 1888 a roku 1890 byla vysvěcena. Na věži jsou umístěny dva zvony: menší zvon pocházel z bývalé zvonice a větší zakoupil Jan Widermann, rolník z č. p. 57, za 200 zlatých.¹³⁰ V kapli je harmonium.

Pivonín

Kaple byla vystavěna v roce 1885 a ve stejném roce, 5.11., vysvěcena. Původní malá kaplička, zbudována rolníkem Diblíkem, byla zbořena po zbudování nové kaple.

Postřelmůvek¹³¹

Kaple Panny Marie Růžencové byla vystavěna v roce 1885 a 5. 11. téhož roku vysvěcena. Starší malá kaplička zbudována rolníkem Diblíkem byla zbořena po vystavění kaple nové.¹³² V kapli se nachází harmonium.

---

¹²⁹ Farní úřad, Protokol.

¹³⁰ Farní kronika, pamětní kniha, s. 19.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Farní kronika, pamětní kniha, s. 19.

Ráječek

Kaple zasvěcena sv. Cyrilu a Metodějovi byla postavena roku 1888, cihly na stavbu věnoval Alois Koruna, majitel cihelny v Ráječku. Na kůru je umístěno harmonium vysoké technické úrovně, které ve třicátých letech minulého století darovali pro kapli bratři Rýznarové, majitelé firmy SKRAT z Ráječka. K farnosti Zábřeh byla přiřažena z farnosti Zvole v roce 1975.¹³³

---

¹³³ Farní kronika, pamětní kniha, s. 19.

Závěr

Zjištění, že první písemná zmínka o městě se vztahuje ke kostelu a že právě kostel byl odjakživa spojený s duchovním a společenským děním v Zábřehu, mě jako zábřežskou rodačku a liturgickou varhanici doslova ohromilo. Je nasnadě, že nosná linie mé práce vede po časové ose vytýčené jubilejními roky farního kostela sv. Bartoloměje. Jen náhodou je nejbližší významnou hodnotou zábřežské farnosti právě letošní rok. Malinko jsem proto pozměnila svůj původní záměr a historii Zábřeha samého jsem vyčlenila větší část pojednání. A že se varhany nestaví na zelené louce, připomněla jsem také menší sakrální stavby, zvláště filiální kostel sv. Barbory.

Moje bakalářská práce určitě nemá ambice odborné vědecké stati, je však psaná s upřímnou snahou podělit se o to, co jsem ke zvolnému tématu shromáždila, a případně také transponovat příslib úchvatného prožitku z poslechu grandiózního hlasu jedinečného varhanního stroje kostela sv. Bartoloměje. Může si ho dopřát každý, kdo se zúčastní bohoslužby nebo přijede na slavnostní koncert, soutěž či přehlídku zručnosti varhanních instrumentalistů; v římskokatolické farnosti Zábřeh se takových akcí pořádá několik do roka. Příjemně bude překvapen i ten, kdo se na živý koncert nedostane - kvalitní záznam skladeb hraných na varhanách ve farním kostele je možné si poslechnout ze dvou kompaktních disků, o jejichž vydání se zasloužil také můj manžel Vladimír Till.

Možnosti zabývat se v rámci své bakalářské práce tematikou, která je mi tak blízká, si cením jako příležitosti dovědět se víc o minulosti svého rodného města, kostela, který byl svědkem mého křtu i mé svatby, varhan, jejichž hlas oslavoval vstup mých dětí do lůna mé církve a který, jak doufám, ohlásí také můj návrat k Bohu Otci. Můj nejvřelejší dík za to náleží Jemu.

Seznam použité literatury

Prameny

Farní kronika Zábřeh na Moravě. Zpracoval v letech 1932 – 1942 Jan Malota, děkan a farář v Zábřeze. Z konceptu ve farním archivu upravil roku 1954 Stanislav Sedlák, farář v Zábřeze.

Farní kronika od roku 1899 do roku 1948. Sepsal farář J. Fišara. Stránkování po s. 228, dále neuvedeno.

Pamětní kniha farního úřadu. Knihu uzavřela 24. srpna 2012 Milada Krobotová. Stránkování neuvedeno.

Monografie

BERNAT, Petr; STRAKOŠ, Petr. *Restaurátorská zpráva – Varhany Matěje Strmisky v kostele sv. Barbory v Zábřehu (1931)*. 2009.

FALZ, Leopold. *Dějiny města Zábřeha*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-145-X.

JOHN, František. *Dům Pod Podloubím*. In: Farní muzeum Zábřeh (vyd.). *Památky mikroregionu Zábřežsko ve dnech evropského dědictví*. Zábřeh: Farní muzeum Zábřeh, 2012, s. 18-19.

JOHN, František. *Hrad a zámek Zábřeh*. In: Farní muzeum Zábřeh (vyd.). *Památky mikroregionu Zábřežsko ve dnech evropského dědictví*. Zábřeh: Farní muzeum Zábřeh, 2012, s. 10-11.

JOHN, František. *Kostel sv. Barbory*. In: Farní muzeum Zábřeh (vyd.). *Památky mikroregionu Zábřežsko ve dnech evropského dědictví*. Zábřeh: Farní muzeum Zábřeh, 2012, s. 4-5.

PAPAJÍK, David. *Vznik a vývoj města Zábřeha a zábřežského panství do roku 1589.*
In: Město Zábřeh v roce 2004 (vyd.). *Zábřeh – 750 let.* Pardubice: Východočeská
tiskárna, 2004.s. 5-14.

POJSL, Miloslav. *Příchod cisterciáků na Moravu a počátek velehradského kláštera.*
In: Pojzl, Miloslav (vyd.). *Cisterciáci na Moravě.* Sborník k 800. výročí příchodu
cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006,
s. 25-41.

STRAKOŠ, Petr. *Oprava varhan farního kostela v Zábřehu na Moravě (závěrečná
maturitní práce).* 2007.

VÍTEK, Tomáš. *Městský hrad v Zábřeze.* In: *Severní Morava.* Vlastivědný sborník.
Svazek 84. 2002, s. 3-8.

Internetové zdroje

ZEMŘEL ANTONÍN PASTRNEK. *Zábřežské noviny* [online]. Roč. 2005, č. 21
[cit. 2014-10-20]. Dostupné z: <http://sumpersky.rej.cz/clanky/clanek-3187/>.

Obrazová příloha

Veduta města Zábřeha z roku 1623 (farní archiv)

Kostel sv. Bartoloměje v roce 1623,
výřez z veduty (farní archiv)

Farní kostel sv. Bartoloměje (farní archiv)

Interiér kostela sv. Bartoloměje (farní archiv)

Interiér kostela sv. Bartoloměje – hlavní oltář (farní archiv)

Interiér kostela sv. Bartoloměje – obětní stůl (farní archiv)

Varhany kostela sv. Bartoloměje (farní archiv)

Varhany kostela sv. Bartoloměje – hrací stůl (vlastní archiv)

Filiální kostel sv. Barbory (farní archiv)

Kostel sv. Barbory – oltářní obraz (farní archiv)